

2. 2. van Heeringen. Archeologisch koninkrijk Zeeland over 1989. Archief Kon. Zeeuws Genootschap.

Coudorpe (afb. 1.3)

Op de plaats van het verdwenen dorp Coudorpe werd in oktober een pelgrimsteken van St Servatius uit Maastricht gevonden. Het betreft een vroege variant bestaande uit een rechthoekige plaquette die aan de bovenzijde half rond is afgesloten. De zeer primitief afgebeelde heilige draagt in zijn linker hand zijn staf en in zijn rechter zijn onafscheidelijke sleutel. Het insigne dateert uit het eind van de 12e of begin van de 13e eeuw⁷. Het insigne kon worden aangekocht door het Zeeuws Museum in Middelburg.

Goes - Wijngaardstraat

Op instigatie van gemeentearchivaris L.J. Abelman werd op 11 december door H. Hendrikse uit Breskens en P. van de Velde uit Goes een verkenning uitgevoerd na de sloop van huizen op de hoek van de Wijngaardstraat en de St Adriaanstraat. Opgetekend werd een hoek van het slot Ostende uit het derde kwart van de 14e eeuw (steenmaat 25x12,5/13x6,5 cm). Rondom het muurwerk dat tot ca 1,60 m werd ontgraven werd de slotgracht aangetroffen.

Middelburg - Lange Delft (afb. 1.4)

Bij sloopwerkzaamheden aan de Lange Delft werd eind 1988 een bijzondere (pelgrims?)hoorn van aardewerk gevonden⁸. In tegenstelling tot de bekende lichtgebogen exemplaren uit Langerwehe van witbakkende klei en de trompetvormige Middelburgse hoorn die onder de abdij werd gevonden, betreft het hier een hoorn met een opgerold middenstuk. Hij is in reducerend milieu gebakken. De buitenzijde is, in de fase dat de klei leerdroog was, hoekig bijgesneden met een matglanzend oppervlak als resultaat. De klankbeker is versierd met ingekerfde boogvormige lijnen en een wapenschild met de letter 'M'. De begeleidende ceramiekvondsten dateren de hoorn, waarvan tot op heden geen parallellen bekend zijn, in de tweede helft van de 15e eeuw.

Middelburg - Maisbaai

In verband met woningbouw moest een gedeelte van de fundering van de stadsmuur ten oosten van het VOC-gebouw aan de Maisbaai worden verwijderd. Op 10 maart werd door H. Hendrikse een verkenning uitgevoerd. De muur was over 75 m te vervolgen en 2 m breed. Hij bestond uit secundair verwerkte baksteen met een bekleding van IJselsteen aan de buitenzijde. Op onregelmatige afstanden waren steunberen aangebracht. De voet van de muur bevond zich 6,10 m onder het maaiveld (1,10 m +N.A.P.). Een balkenconstructie, 2 m beneden het maaiveld duidde mogelijk op een steiger.

Middelburg - St. Jansstraat

Door middel van een proefsleuf en het volgen van de sloopwerkzaamheden in de maanden februari en maart is getracht een inzicht te verkrijgen in de bewoningsgeschiedenis van het binnenterrein achter de St Jansstraat nrs. 38-46. Het onderzoek werd uitgevoerd door B. Oele en H. Hendrikse. Geconcludeerd kan worden dat in de Middeleeuwen het terrein niet in gebruik is geweest. Pas vanaf de late 16e eeuw wijzen beerputten, regenbakken en welputten op een intensivering van de bebouwing langs de St. Jansstraat en St. Jansgang.

7. Vergelijk Koldewij, 'Servatiuspelgrimstekens'.

8. Hendrikse, 'Hoorn geschal'; Van de Velde, 'Laatmiddeleeuwse sgraffitischotel'.

Nisse

Op 28 juni 1989 werd door de gemeente Borsele in de persoon van hoofd afdeling voorlichting, J. de Ruiter, de gelegenheid geboden voor een kleinschalig noodonderzoek te Nisse. De proefsleuf aan het Dorpsplein 28 leverde het volgende resultaat op. Op het subboreale veen met de daarover in de Vroege Middeleeuwen afgezette gelaagde zavel bevond zich een kunstmatige ophoging van ca één meter. Het humeuze bewoningsniveau op de top van dit terpje bevatte mosselschelpen, botfragmenten, leembrokken en enig aardewerk. De datering zou, met een slag om de arm, tweede helft 12e eeuw kunnen luiden. Het terpje is in het noordoosten vergraven door een in het veen snijdende gracht. De gracht is dichtgegooid met vrij schone klei (met mosselschelpen) en wordt afgedekt door een pakket humeuze lagen met veel leembrokken. Een achter het profiel aangelegd vlak van ca 3x3 m leverde naast aardewerk een aantal paalkuilen op. De ceramiek uit dit niveau kan niet veel jonger worden gedateerd dan eerste kwart 13e eeuw⁹.

Oostburg - Oude Stad

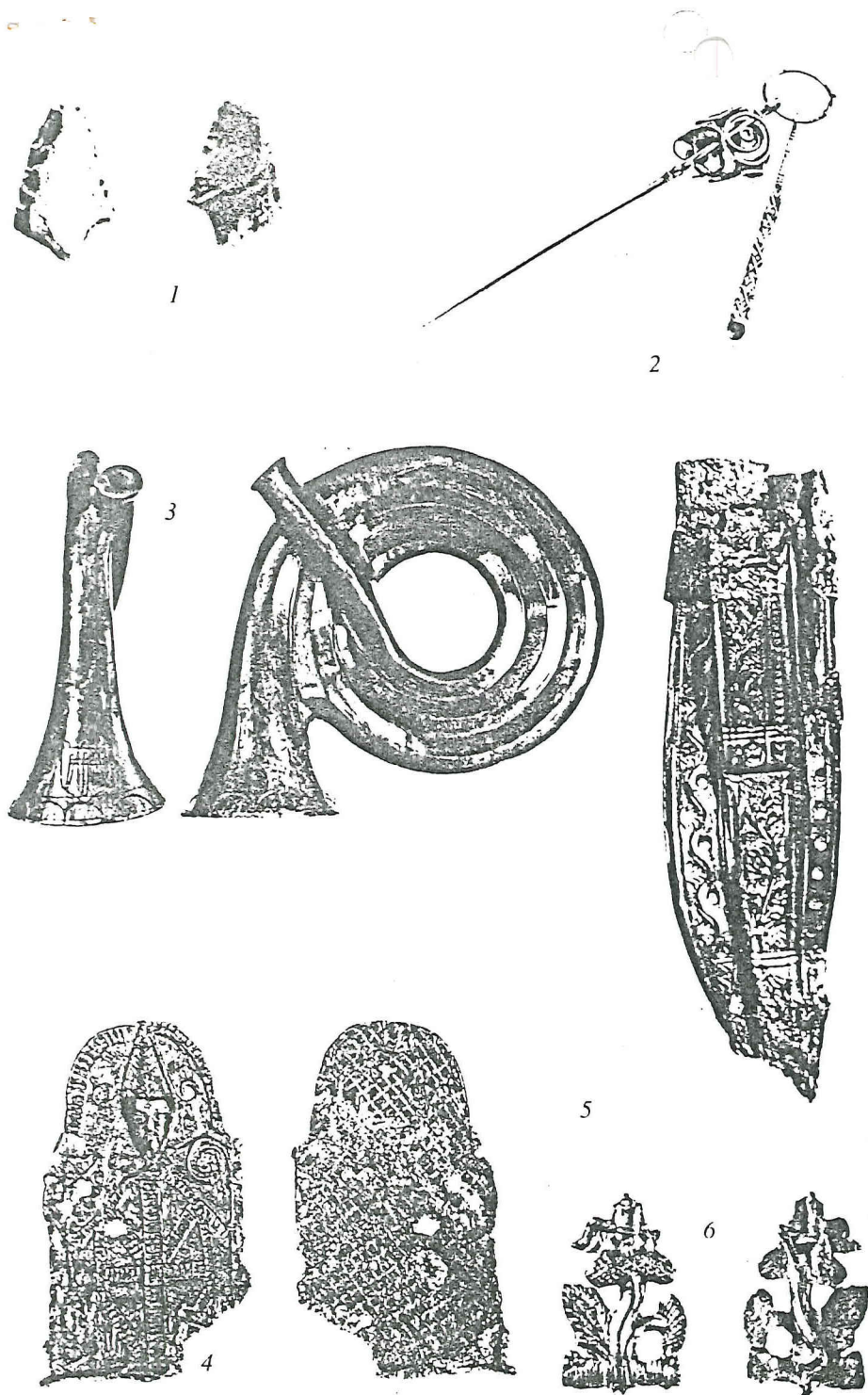
Op 30 mei werd een poging ondernomen de vroegmiddeleeuwse ronde burcht van Oostburg nader te verkennen. Na de middeleeuwse stadssplattegrond van Van Deventer op het huidige stratenplan te hebben geprojecteerd, werd op het tijdelijk braakliggende perceel Oude Stad 26 een 5 m lange en 3 m diepe proefsleuf getrokken. Helaas bleek de bodem over de gehele hoogte van het profiel 'verstoord' door de gracht van de onder leiding van prins Maurits in 1620-1630 gegraven fortificaties. De grachtvulling was nagenoeg schoon, onderuit werd evenwel een bodemfragment van een Pingsdorfpot geborgen.

Reimerswaal - Nieuwlande (afb. 1.5-6)

Wederom konden vele vondsten van het verdrongen dorp Nieuwlande worden gedocumenteerd. Correspondent en gemeentearchivaris van Goes, L.J. Abelman zond ons een inventarisatie van in de collectie van het Museum voor Zuid- en Noord-Beveland opgenomen loodjes. Een vermeldenswaardige vondst is een fraai versierde messchede (afb. 1 nr. 5). Als tegenwicht voor de talrijke religieuze speldjes wordt dit keer een speldje afgebeeld dat kan worden gerekend onder de 'erotische insignes' (afb. 1 nr. 6). De voorstelling op het speldje laat aan duidelijkheid niets te wensen over; fallus en vulva laten zich direct herkennen. De functie van dergelijke sexuele speldjes in de middeleeuwse maatschappij is moeilijk aan te geven. Er wordt wel gedacht dat het carnavalsinsignes zijn geweest of men ziet er spreekwoorden in. Een nieuwe benaderingswijze gaat uit van de hypothese dat de religieuze speldjes (waaronder pelgrimsinsignes) als vele andere groepen speldjes, waaronder die welke we nu als 'erotische' ervaren, gezien moeten worden als amuletten die als zodanig geluk brachten en bescherming boden tegen het vele onheil dat de dragers ervan bedreigde¹⁰.

9. Van Heeringen, 'Archeologisch onderzoek'. Assistentie verleenden B. Oele (provincie Zeeland) en L. Goldschmitz-Wielinga (AWN afd. Zeeland).

10. Bedaux, 'Laatmiddeleeuwse sexuele amuletten'.

Afb. 1. Voor schaal zie tekst of publicatie.

- 1 Nieuw-Namen - De Kauter. Vuurstenen pijlpunt.
- 2 Domburg - strand Westhove. Zilveren toiletgarnituur.
- 3 Middelburg - Lange Delft. Aardewerken hoorn.
- 4 Coudorpe. Pelgrimsinsigne Servatius, Maastricht.
- 5 Reimerswaal - Nieuwlande. Leren messchede.
- 6 Reimerswaal - Nieuwlande. Speldje.

de eerst genoemde groep werd een tweetal terreinen geselecteerd: op één werden grote kuilen van onbekende ouderdom vastgesteld, bij het tweede ging het waarschijnlijk om een perceleringssysteem. In zijn algemeenheid kan worden gezegd dat deze groep zich door zijn uitgestrektheid moeilijk met de boor laat verkenen. Ook de datering blijft voorsnog onduidelijk. Van de tweede groep werden acht van de negen terreinen uitgeboord. Eén rechthoekig greppelsysteem (ca 40 x 40 m met greppels ter breedte van ca 5 m en een diepte van 1 - 1,5 m beneden het maaiveld) is gezien het aan de oppervlakte voorkomende materiaal vermoedelijk van Romeinse ouderdom (zie boven). Met uitzondering van twee grote nog ter sprake komende structuren, behoren de overige vierkante grachtsystemen allen tot omgrachte boerderijplaatsen ('moated-sites') uit de Late Middeleeuwen. Een fraai voorbeeld is te zien op afb. 3.2. Hier staat de gracht in verbinding met de van oost naar west lopende Eekloosche Watergang. Gezien het verkavelingspatroon diende deze watergang in de Middeleeuwen als ontginningsbasis.

Twee terreinen met vierkante (dubbele) grachten met zijden van om en nabij 200 m kunnen waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als legerkampen uit het eerste kwart van de 17e eeuw. Een ca 3 hectare groot omgracht terrein onder de huidige boerderij Spitsbroek kan mogelijk worden geïdentificeerd als voorloper van de schans Spitsbroek. Dit fort diende ter verdediging van Aardenburg tegen aanvallen vanuit het zuidoosten. Het zou dateren uit de tijd van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621). Het tweede exemplaar kent ook een dubbele omgrachting en komt op de luchtfoto bijzonder fraai naar voren (afb. 4.1.). Uit historische bronnen is deze schans niet bekend. Mogelijk heeft hij dienst gedaan als 'Staats' legerkamp bij de verovering van Aardenburg op de Spanjaarden. Hij ligt op een Pleistocene zandkop aan een kreek.

Van de groep van de circulaire structuren werden er drie nader bekeken. Eén betreft waarschijnlijk het restant van een motteheugel. Bij beide anderen werd de cirkelvormige greppel aangetroffen maar bleef de interpretatie onzeker. Een eventueel prehistorische ouderdom kan niet worden uitgesloten, maar er zijn vele 'middeleeuwse' verklaringen denkbaar (terpzoom, molenberg, hollestelle etc.). Een duidelijk voorbeeld is te vinden op fig. 4.2. De diameter over de buitenste greppel bedraagt ca 40 m. Tot slot werden twee parallele structuren verkend. De ene betrof de voormalige wallen van Aardenburg, de andere het tracé van een 17e-eeuwse dijk. De overige evenwijdige sporen behoren bijna zeker tot middeleeuwse wegtracés.

In zijn algemeenheid kan worden vastgesteld dat zich op alle onderzochte terreinen duidelijke archeologische sporen in de bodem bevonden, die zich goed met de boor lieten traceren. Een moeilijkheid blijft de datering. Een afdekkende kleilaag zorgt er vaak voor dat nauwelijks scherven worden opgeploegd. Alleen een proefopgraving kan hier uitkomst brengen.